

Struinen langs strandpalen

De nummers van de wandelingen verwijzen naar de hoofdstukken (zie pagina hiernaast).

Colofon

Tekst: Martijn de Groot

Illustratie pagina 1: Adrie Papma

Foto's: Jan Spoelstra (foto achterkant cover), Jaap van Heest (Goeree: foto 13 en 15), Hanny van Arkel (Ameland: foto 6 en 7) Martijn de Groot (overige foto's)

Vormgeving: Anton Logemann

Uitgave: Anoda Publishing

ISBN: 978-94-91899-06-5

© 2026 - v1

Inhoud

Woord Vooraf	5
1 Wat is er met strandpalen?	7
2 Lange Jaap (13 km)	15
3 Zandvoort-Noordvoort/Langevelderslag (9/15 km)	29
4 Kijkduin en omgeving (7,5 km)	43
5 Goeree, de Kwade Hoek (10,5 km)	55
6 Walcheren: van Vlissingen naar Westkapelle (18,5 km)	65
7 Texel, de Hors (5/7 km)	81
8 De Kop van Texel (5,5/7,5 km)	93
9 Oost-Vlieland (15 km)	105
10 Terschelling, rond paal 8 (13 km)	121
11 Ameland, rond de vuurtoren (11,5 km)	133
Begrippen bij rijksstrandpalenstelsel	146

De strand- en duinwandelingen in deze gids kun je als gpx-bestand downloaden via de webpagina www.anoda.nl/gpx-struinen-langs-strandpalen

1. Wat is er met strandpalen?

Langs vrijwel de gehele Nederlandse Noordzeekust staan strandpalen, met nummers erop. Elke paar honderd meter. Dat is bijzonder, want geen enkel ander land in de wereld kent zo iets. We gebruiken de palen en hun nummers om ons te oriënteren: waar hebben we onze handdoek uitgespreid, waar kunnen we onze vrienden vinden, hoe ver is het nog lopen? Daardoor zijn we geneigd te denken dat die palen er voor ons staan maar dat is helemaal niet zo. Ze zijn lang geleden geplaatst om te dienen als uitgangspunt voor metingen van strand en duinen: waar groeiden ze, waar namen ze af?

De eerste reeks palen werd in 1843 in het Noord-Hollandse zand geheid, en in de decennia daarna volgde de rest van de kust. Tot dat moment was de ontwikkeling van onze zandige kust iets waar we eigenlijk alleen achteraf kennis van konden nemen. Met maatregelen om de kust te beschermen liepen we achter de feiten aan. Door de strandpalen te gebruiken voor jaarlijkse metingen konden de bewakers van onze kust voor het eerst van te voren zien aankomen waar het gevaar dreigde. En dat was geen overbodige luxe want op veel plaatsen was de kust al behoorlijk naar achteren geweken en er werd in de negentiende eeuw druk gezocht naar manieren om dat tot staan te brengen.

Een ambachtelijk onderdeel van de kustverdediging

Het systeem hield stand tot in de jaren negentig van de twintigste eeuw. Intussen werd het naar aanleiding van de Deltawerken in de jaren zestig van de vorige eeuw ook nog eens enorm uitgebreid. Door die werken veranderden de stromingen en de structuur van de zandbanken voor de kust heel snel en Rijkswaterstaat wilde daar nauwkeurig van op de hoogte blijven. Er kwamen op elke kilometer niet één maar vier of vijf palen te staan, en ook in de duinen verschenen strandpalen, soms wel drie of vier op een rij (een 'raai'¹), in lijn met de palen die op het strand stonden. Zo ontstond een raster van meetpunten langs de hele kust, waardoor heel nauwkeurig de ontwikkeling van strand, duinen en vooroever kon worden gemonitord.

¹ Een denkbeeldige lijn loodrecht op de kustlijn, vanuit de hoofdpaal landinwaarts of zeewaarts.

Eigenlijk werkt het tegenwoordig nog precies zo, alleen zijn daar door de ontwikkeling van satelliettechniek en digitale meetmethodes geen strandpalen meer bij nodig. Toen Rijkswaterstaat die laatste conclusie had getrokken, werden de palen in beheer overgedragen aan de beheerders van de duinen langs de kust, de hoogheemraadschappen². Daarmee was een einde gekomen aan een periode van anderhalve eeuw waarin de strandpalen hadden bijgedragen aan onze kustverdediging.

De strandpalen die wij tegenwoordig nog op het strand en in de duinen tegenkomen, zijn soms nieuw, dat wil zeggen (opnieuw) geplaatst in de laatste dertig jaar. Maar veel vaker dateren ze nog uit de tijd waarin dit ambachtelijke onderdeel van onze kustverdediging nog volop functioneerde. Als je er naar staat te kijken, dan zie je dus via die strandpaal eigenlijk dat hele ingenieuze systeem waarin meet- en lodingsploegen zich met hun meetlinten, opschrijfboekjes en later theodolieten (instrumenten voor het meten van afstanden en hoogteverschillen) over het strand, door de duinen en met bootjes langs de vooroever bewogen en data noteerden om vast te leggen in strandboeken met tabellen en grafieken. Je kijkt

² De bedoeling was dat die overdracht langs de gehele kust zou plaatsvinden, maar op de Friese Waddeneilanden is het nooit zo ver gekomen en zijn de palen nog steeds in beheer bij Rijkswaterstaat, met een per eiland wisselende intensiteit.

naar een systeem dat aan het begin van zijn levenscyclus een symbool was van de nieuwe geest die door onze wereld waarde en waarin de mensen met behulp van techniek en groeiende kennis steeds meer meester over de natuur werden in plaats van machteloze slachtoffers daarvan. Toen aan het eind van de twintigste eeuw een nieuw stadium van de techniek was aangebroken, waarin ruimtevaart en digitalisering belangrijk waren, betekende dat het einde van de levenscyclus van het strandpalenstelsel.

Bedreigd cultureel erfgoed

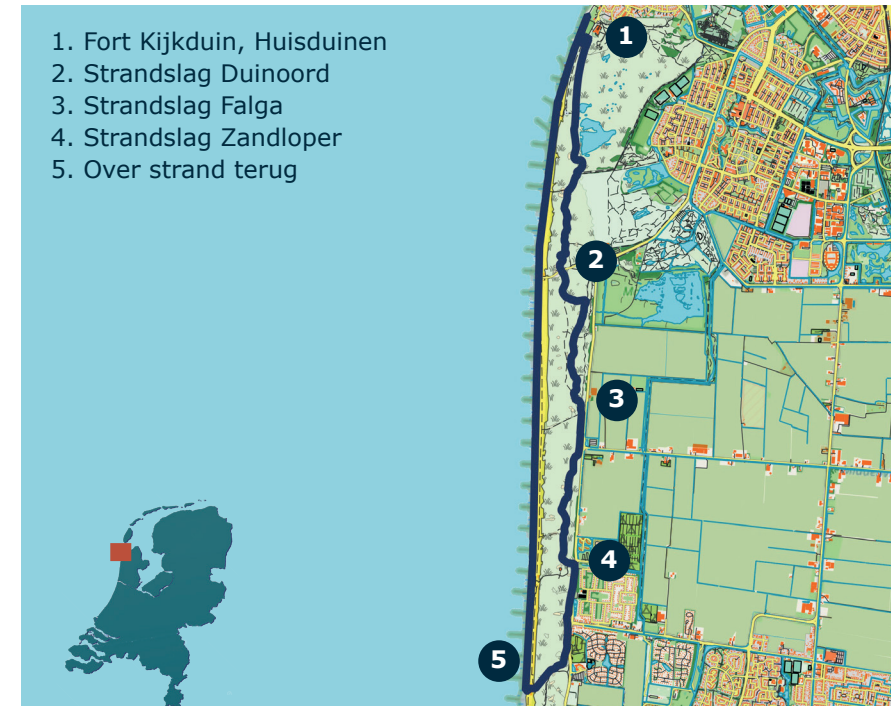
Zo gezien zijn de huidige strandpalen veel meer dan het stuk hout waarvoor ze door sceptici wel eens worden aangezien. Ze zijn onderdeel geweest van een uniek stelsel dat we in zijn geheel rustig mogen beschouwen als cultureel erfgoed van ons land, dat immers grotendeels is ontworsteld aan de zee. Niet dat ze de eer krijgen die bij die status hoort, integendeel. In de periode kort nadat ze overbodig werden voor strandmetingen werden ze op grote schaal met shovels uit het zand gehesen om op stapels terecht te komen op de werven van Rijkswaterstaat en de hoogheemraadschappen. Zo ging het rond de eeuwwisseling. De nieuwe 'eigenaren' hadden er geen emplot voor. Ze zagen ze vooral als kostenpost vanwege het onderhoud, en als last omdat ze 'een gevaar opleverden' bij gemotoriseerde activiteit op het strand. Voor de voorgangers van het Zeeuwse waterschap Scheldestromen was het risico van botsingen met auto's zelfs reden om de palen nooit meer terug te zetten. Zeeland is dan ook het enige deel van de kust waar ze op het strand nog slechts met moeite zijn terug te vinden (maar in de duinen staan ze hier en daar nog wel, zie wandeling Walcheren). Gelukkig bleven ze op het grondgebied van andere water- en hoogheemraadschappen vaak gewoon staan of werden ze, sterk uitgedund, teruggezet op het strand na protesten van wandelaars, VVV's, Veiligheidsregio's, reddingsdiensten en andere partijen. De staat van onderhoud waarin de palen tegenwoordig verkeren verschilt echter enorm per waterschap langs de westelijke kust en per eiland op de Wadden. De enige plek waar hun conditie behoorlijk beantwoordt aan de status van cultureel erfgoed is het eiland Ameland. Dankzij de inzet van enkele gemotiveerde medewerkers van Rijkswaterstaat zijn hier

2. Lange Jaap (13 km)

- Bijna alleen verharde paden en strand
- Honden kunnen aangelijnd mee
- Begin- en eindpunt: Fort Kijkduin, Huisduinen

Deze wandelroute heeft op de kaart de vorm van een wat gehavende veiligheidsspeld. Hij loopt door het binnenduin dat hier niet heel breed is langs de kustlijn naar het zuiden en over het strand weer terug. Daardoor heb je misschien niet direct de associatie met landschappelijke pracht en veelzijdige afwisseling, maar dat is dan ten onrechte. De Noordduinen, zoals dit gebied wordt genoemd, vormen een prachtig duingebied met veel natuurschoon en steeds weer nieuwe vergezichten in veranderlijke kleurcombinaties. De duinen worden 'grijze duinen' genoemd omdat ze dicht begroeid zijn met onder meer mossen en korstmossen. Ook staan ze bekend om de tapuit die er nog veel broedt, bij voorkeur in verlaten konijnenholen, terwijl hij elders in het land moeilijk te vinden is.

1

Je route begint bij Fort Kijkduin in Huisduinen, een dorpje in de schaduw van Den Helder. Een bijzondere plek want aan de voet van de dijk waar dit fort achter ligt, staat paal 0 – het startpunt van de reeks strandpalen die in 1843 als eerste werd

geplaatst van hier tot aan de provinciegrens onder Zandvoort. Enkele decennia eerder had keizer Napoleon, hier op bezoek, opdracht gegeven voor de bouw van het fort. Dat deed hij op voorspraak van waterbouwkundige Jan Blanken – van wie lang is gedacht dat hij het gebruik van strandpalen heeft bedacht. Dat laatste klopte niet, bleek uit mijn boek 'Strandpalen van Nederland'. Wie het wel was lees je aan het eind van deze wandeling. Maar het is het wel leuk dat die eerste paal precies terecht kwam aan de voet van dit fort, dat dus wél het geesteskind was van Jan Blanken. Misschien komt daar wel de toeschrijving aan de waterbouwkundige uit voort.

Van Fort Kijkduin tot strandslag Duinoord

Je loopt aan de zee kant voorbij het fort, vanwaar je een panoramisch uitzicht (1) hebt over de hele omgeving. Recht voor je zie je de duinenrij naar het zuiden met links daarvan de Grafelijkheidsduinen en rechts de Noordzee. Schuin achter je de zandplaat Noorderhaaks in zee en nog verder naar achteren zie je, verrassend dichtbij, Texel liggen. **Na een meter of vijftig splitst de weg zich. Je neemt de linker weg, die de eerste kilometer netjes aan de binnenduinstrand rechtdoor blijft lopen. Links van je ligt nu het mooie duingebied de Grafelijkheidsduinen.** De duintjes zijn vrij laag, zodat je ver kan kijken. Op de voorgrond is de ondergrond vlak en na verloop van tijd nat. Met een beetje geluk zie je al vrij snel aan je linkerhand paal 0.780 (0) in het veld staan. Hij is niet al te groot. Zelf heb ik hem ook wel eens niet kunnen vinden omdat hij verdwenen was achter tijdelijke begroeiing, maar een volgende keer bleek hij toch nog gewoon op zijn plaats te staan. Een stukje verder, zo'n zevenhonderd meter vanaf het fort, zie je ook links van je pad, paal 1 (2) staan, middenin een grote plas (die er misschien niet altijd ligt).

Het is de eerste van een reeks binnenduinpalen die allemaal

2

zijn uitgerust met een metalen bordje met daarop het kilometergetal, in dit geval rond: 1.000. Dit soort bordjes zie je nergens anders dan in de duinen van Noord-Holland, tot aan de provinciegrens met Zuid-Holland. Dus ook niet op het strand. Aan het lettertype kan je wel zien dat ze niet van recente makelij zijn. Sowieso zijn ze van voor de jaren negentig, toen elke paal nog nauwkeurig rangnummer en afstand tot de hoofdpaal moest vermelden. De rangorde op de raai kan je aflezen aan de twee witte banden onder de oranje kop: dit is de tweede raai, gerekend vanaf de hoofdpaal op het strand die op 250 meter van dit exemplaar staat. Dat laatste zie je aan het cijfer 250 op de zijkant van de paal. Waar de eerste raai staat of heeft bestaan weten we niet, maar als je de hoofdpaal zelf wil zien, volstaat het om de duinovergang te nemen die een honderd meter verderop begint. Dan kom je hem direct op het strand tegen, eenvoudig van vormgeving, zonder sterren of balken, met alleen de 1 erop en drie nullen. De hoofdpaal op het strand is dus van een latere periode dan die met dat mooie metalen bord in het binnenduin.

Terug nu naar het binnenduin. **Daar waar de zandige duinovergang weer bij jouw oorspronkelijke pad uitkomt – dat nu een beetje naar het duin toe en omhoog**